

novo) ve Salankamen'i ihtiva etmesinden kaynaklanıyor olmalıdır. 1427'de onun yerini alan Djuradj Branković Kupinik'i mekân tutmuştu. Bölgedeki Sırp despotları bu toprakları Macar Krallığı ile anlaşarak idare ediyordu. Branković sülâlesine mensup despotlar Djordje (1486-1496), Jovan (1496-1502) ve Ivaniš Berislavič (1504-1514) Srem'i merkez karargâhları haline getirmişlerdi. Kanûnî Sultan Süleyman 927'de (1521) Belgrad'a ilerlediğinde Srem'de dul kraliçe Jelena bulunuyor ve Kupinik'te ikamet ediyordu.

1458'de ve 1462'de Osmanlı saldırılarına uğrayan bölgenin doğusu, 1521'de Kanûnî'nin Belgrad'ı ele geçirmesi sırasında Osmanlı kontrolü altına alındı. Yahyâpaşaoğlu Bâli Bey, Srem bölgesinde Osmanlı fetihlerini ilerletti. Sert Osmanlı baskısı 1526'da daha da ağır bir şekilde hissedildi, buradaki ahalinin çoğu kaçtı, bölgedeki şehir ve kaleler tam olarak Osmanlı idaresi altına girdi. Mohaç Savaşı'ndan sonra Tuna'nın kuzeyinde bulunan köylü general Jovan Nenad'ın Srem'e yönelik faaliyeti sonuç vermedi, onun yanında yer alan Radoslav Čelnik ve Subota Vrlič, Srem'e dönüp Osmanlı idaresini tanıdı. Kendilerine tâbi ahaliyle birlikte yeniden Srem'e yerleşmelerine izin verildi. Bunun ardından çobanlık yapan Vlahlar da (Ulahlar) bölgeye yerleştirildi. Osmanlılar bu kesimi nüfuslandırıp yeniden iskâna açtı. 1699-1718 yıllarında Srem, Osmanlılar'la Habsburglar arasındaki savaşlardan etkilendi, askerî bir bölge haline geldi. 1718'de Osmanlı idaresinden çıkmasına kadar en doğu kesimi hariç olmak üzere Srem'in pek çok toprağı daha 1699'da Habsburg idaresine girmişti. 1745'te Habsburg kontrolü altında Slavonia Krallığı'nın bir parçası oldu. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya Krallığı'na bağlandı. Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Sırbistan ve Hırvatistan arasında bölündü.

Srem bölgesi Osmanlı idaresi altına girdikten sonra önce Semendire sancağına bağlı bir idarî bölge iken daha sonra 948'de (1541) sancak oldu ve tahrirleri yapıldı. Tuna nehri boyunca devam eden tepelik bölgelerdeki şarap üretimine uygun bağ alanları ve verimli topraklarından dolayı iktisadî olarak sancağın durumu iyi idi. Bununla birlikte savaşlardan ve eşkıyalık hareketlerinden etkilendi, ahali sık sık bölgeyi terketti. Bazan gidenler geri geldi, bazan da bölge yeni gelen göçmenlerle dolduruldu. Bazı gruplar emniyet maksadıyla 1521-1526 yıllarında oldukça farklı bölgelere, meselâ Gelibolu ve İstanbul'a

sürgün edilmişti. Gelen yerleşimciler ise çoğunlukla Güney Slavları'ndan, batıdaki Hırvatlar'dan, doğudaki Sırp'lar'dan, bazı Macar ve müslüman şehir halkından oluşmaktaydı. Şair Mevlânâ İsâ, Türk ailelerinin Srem'e yerleştirilmesini savunmuş, ancak onun bu arzusu gerçekleşmemiştir (950/1543). Srem'de pek çok askerî / ticarî su ve kara yolunun geçiş noktası bulunmaktadır. Tuna suyu Batılı seyyahlar tarafından özellikle iyice tasvir edilmiştir. Srem'in içinden geçen güzergâh Budapeşte'ye giden imparatorluk yolu idi, dolayısıyla buralar muhafızlar ve derbentler tarafından korunma altına alınmıştı. Ancak çiftçiler haraçtan kaçınmak için bu ana güzergâh yakınlarında yaşamaktan sakınıyordu.

XVI. yüzyıla ait Osmanlı tahrir kayıtlarına göre bölgede belli başlı merkezler Ilok, Varadin, Nemçi (Nijemci), Salankamen ve Dimitrofça idi. Kasabaların hâne sayısı 1000 ya da 1500'ü geçmese de bütün Osmanlı idaresi süresince bunların geliştiği dikkati çekmektedir. En kalabalık müslüman topluluğu Dimitrofça'da bulunuyordu. Onu Ilok takip ediyordu. Bu iki kasabada hıristiyanlar müslüman nüfusa nisbetle çok az sayıda idi (Ilok'ta 237 müslüman, yirmi yedi hıristiyan hânesi; Dimitrofça'da 580 müslüman, yirmi dokuz hıristiyan hânesi). Bunların dışında Girgurofça, Vulkovar / Vukovar, Varadin, Cerevit, Irig, Zemun gibi küçük kasabalarda da müslüman nüfus yaşıyordu. Hıristiyanların en kalabalık olarak buldukları yer ise Karlova / Karlofça olup (1555'te 775 hâne) burada sivil müslüman nüfus yoktu. Kuzeyde sancağın yüksek kesimlerinde bir bütün olarak İpek Patrikhânesi'nin denetiminde bazı Sırp Ortodoks manastırları bulunmaktaydı.

Sanatta ve mimaride Osmanlı Devleti'nin varlığıyla ilgili bugüne ulaşan izler azdır (Ilok'taki bir hamam ve türbe, Salankamen'de bir caminin kalıntıları). Evliya Çelebi, Srem halkının savaş sanatlarını kitaplara ve okumaya tercih ettiğini belirtir. Gerçekten Mitrovica'da cündîlik sanatının uygulandığına dair kanıt bulunmaktadır. Köyün binicilerinden biri bir cami inşa etmiş ve bakımı için onu bir vakfa bağlamıştır. 1608'de Ilok'ta diğer popüler eğlencelerle birlikte bir Karagöz gölge oyununun bulunduğu belirtilmiştir.

Bazı kaynaklarda Osmanlı dönemi Srem'i ile alakalı olarak bazı gelenekler ve menkıbeler yer alır. Hiç kuşkusuz bunlar çok değerli kültürel mirası temsil etmekteydi. Bunlardan biri Vukovar'daki bir zâviyenin

sahibi hakkında Aziz Hindi Baba ile ilgilidir. Bu kişinin Mohaç'a gitmek üzere olan orduya katıldığı ve savaştan yetmiş gün önce sultana zaferi müjdelediği söylenir. Ayrıca peygamber soyundan geldiğine, basiret ve keramet sahibi olduğuna inanılmıştır. Bunlar Evliya Çelebi tarafından not edilmiştir. 1612'de zâviyenin şeyhiyle sohbet eden Hırvat Cizvit Bartol Kasiç de benzeri bir hikâyeyi nakleder. Diğer menkıbeler Srem'in mitolojik ve efsanevî tarihini açıklamaktadır. Ayrıca imparatorluğun bu bölgesinin okumuş insanları Srem'in gerçek tarihiyle ilgili olarak bazı bilgilere sahipti (Roma imparatorlarının Mitrovica'da ikamet ettiği dönemler, şarap üretimi, hıristiyan şehidlerin idamı veya daha sonraki dönemlerde bu kişilerin tâzimi). Bunun ötesinde sancağın merkezinde eski tarihî eserler hâlâ görülebilir durumdadır. Bütün bu unsurların İslâmî anlayışla karışarak bir menkıbeye nasıl dönüştüğü Ali Dede Sigetvarî (ö. 997/1589) ve Münîrî Belgradî'nin (ö. 1024/1615) yazılarından anlaşılır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 437, 549, 571, 673, 1000; Kemalpaşazâde, *Mohaçnâme: Histoire de la campagne de Mohacz* (trc. M. Pavet de Courteille), Paris 1859, metin, s. 10-15; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VI, 172-182; VII, 141-154; K. Nehring, *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel*, München 1983, s. 99-101; B. W. McGowan, *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara 1983; a.m.f., "Food Supply and Taxation on the Middle Danube (1568-1579)", *Ar.Ott.*, I (1969), s. 139-196; M. Ždralović, *Bosansko-hercegovački prepisivači djela u arabičkim rukopisima*, Sarajevo 1988, I, 133-135; O. Zirojevič, "Mreža turskih puteva (kopnenih i vodenih) i promet na području današnje Vojvodine i Slavonije", *Acta historico-oeconomica Iugoslaviae*, V, Zagreb 1978, s. 57-70; Feridun M. Emecen, "XVI. Asır Başlarında Bir Göçün Tarihiçesi: Gelibolu'da Sirem Sürgünleri", *Osm.Ar.*, sy. 10 (1990), s. 161-179; Branislav Bukurov, "Srem (Srijem)", *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb 1971, VIII, 107-108.

NENAD MOAÇANIN

SRI LANKA

Hint Okyanusu'nda bir ada devleti.

- I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA
- II. TARİH
- III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Hindistan'ın güneydoğusunda yer alan ülkenin resmî adı Sri Lanka Demokratik Sosyalist Cumhuriyeti, yüzölçümü 65.610 km², nüfusu 19.886.000 (2006 tahmini), başşehri Colombo (678.000), diğer önemli şehirleri Dehiwala-Mount Lavinia (230.000),

Moratuwa (200.000) ve Negombo'dur (140.000). Uzun yıllar Portekiz, Alman ve İngiliz sömürgesi olarak kalan ülke 1948'de Seylan adıyla bağımsızlığını kazanmış, 1972 yılında adı Sri Lanka Cumhuriyeti'ne çevrilmiştir; resmî dili Sinhali (Sinhalese "Seylanca"), ikinci resmî dili Tamilce'dir.

I. FİZİKİ ve BEŞERİ COĞRAFYA

Arazinin kuzey yarısı nisbeten alçak alanlar ve hafif dalgalı düzlüklerden meydana gelirken güney yarısında yükselti artar ve bir masif karakteri belirginleşir; Pidurutalagala dağı (2524 m.) ve Âdem zirvesi (2243 m.) bu kesimdedir. Hâkim iklim tropikal muson iklimidir; ancak adanın tamamı muson yağmurlarından aynı dönemde etkilenmez. Güneybatı toprakları ve dağlık alanlar 2500 milimetrenin üzerinde yağış alırken (nemli kuşak, Colombo'da 2423,8 mm., Ratnapura'da 3749,2 mm., daha yükseklerde 5000 milimetrenin üzerinde) güneydoğu, doğu ve kuzey kesimlerde yağış 1200-1900 mm. arasında değişir (kurak kuşak). Yıllık ortalama sıcaklıklar kıyı kesiminde 24,5 °C, 1250 m. yükseltideki Diyatalawa'da 20,2 °C'dir. En büyük akarsular Mahaweli (335 km.) ve Aruvi (164 km.) nehirleri olup bunların dışında uzunluğu 100 kilometreyi geçenlerin sayısı on dördür. Başlıca baraj gölleri Wictoria, Randenigale, Senanayaka ve Madura'dır. Doğal bitki örtüsünü, buldukları yerlere göre kurakçıl karakterden yağmur ormanlarına kadar değişen farklı türlerdeki ormanlar meydana getirir. Ancak özellikle 1900-1992 yılları arasında yapılan tahribat sonucu günümüze bunların dörtte bir kadarı gelebilmiştir ve halen kereste elde etmek için kesimler sürdürülmektedir. Ada, üzerindeki 3000'den fazla çiçekli bitkiyle dünyanın en önemli bitkisel çeşitlilik alanlarından biridir. Hayvansal çeşitlilik açısından da önde gelen Sri Lanka'da fil, leopar, bufalo gibi büyük memelilerin yanında bazıları yalnız burada bulunan birçok sürüngen, küçük orman hayvanı, balık ve kuş yaşamaktadır.

XIX. yüzyılın sonunda 2,4 milyon olan nüfus 1930'larda 5 milyonu, 1960'larda 10 milyonu aşmış, 2001 sayımında 17.557.341'e ulaşmıştır. Bugünkü tahmini nüfusa göre kilometrekareye 290 kişi düşmektedir. Müslümanların sayısı 2001 sayımında 1.435.900 idi. Nüfusun % 78'ini Sinhaller, % 12'sini Tamiller, % 8,9'unu etnik bir azınlık gibi görülen ve Morolar denilen müslümanlar, geriye kalanını da Portekiz ve Hollandalı sömürgecilerin nesillerinden gelen Burgherler ile İngiliz kökenli Eurasienler oluşturmaktadır.

Halk arasında dinlerin dağılışı yaygınlık sırasıyla Budizm (% 76,7), İslamiyet (% 8,9), Hinduizm (% 7,7) ve Hristiyanlık'tır (% 6,7). Nüfusun % 74'ü Hint-Ârî dillerinden Sinhali'yi, % 18'i de Dravidî dillerinden Tamilce'yi konuşmaktadır; diğer dillerin payı % 8'dir.

Sri Lanka ekonomik açıdan gelişmiş bir ülke değildir. 2000'li yıllarda tarım sektörü % 11-13, sanayi sektörü % 28-30, hizmet sektörü % 57-58 dolayında paya sahiptir. Pirinç, şeker kamışı, baklagiller, tahıllar, yağlı tohumlular, baharat, çay, tütün, kauçuk ve hindistan cevizi başlıca bitkisel ürünleri; süt, yumurta, et ve balık hayvansal ürünleri oluşturmaktadır. Çeltik tarımı 1 milyon hektara yakın alanda yapılır ve üretim 3 milyon ton kadardır. Sanayi tesislerinde daha çok kauçuk, hindistan cevizi, çay, tütün ve diğer tarımsal ürünlerle petrol işlenmektedir. Dokuma-hazır giyim ve çimento sektörleri diğer önemli sanayi kollarını oluşturur. Özellikle mücevher şehri denilen Ratnapura'da değerli maden ve mineral işlemeçiliği gelişmiştir. Sri Lanka, dünyanın en zengin ve çeşitli kıymetli taş çıkarılan alanlarından biridir ve minerallerden sinhalit ilk defa burada bulunduğu için bu adı almıştır. Bunun yanında başlıca doğal kaynaklar kireç, grafit, fosfat ve kildir. 5,6 milyar dolar düzeyindeki ihracata karşılık, 7,5 milyar dolarlık ithalât söz konusudur. Tekstil ürünleri, çay, elmas, kauçuk ve kauçuk mâmulleleri başlıca ihrac; çeşitli makinelerle ulaşım araçları, gıda maddeleri ve petrol, ithal kalemlerini meydana getirir. Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Hindistan, Almanya en fazla ihracat ve Hindistan, Çin, İran, Malezya, Japonya en fazla ithalât yapılan ülkelerdir.

Sri Lanka'da deniz ve hava ulaşımı gelişmiş durumdadır. Ülkede farklı özelliklere sahip on altı havaalanı bulunmaktadır. Ulaşımın temelini 100.000 kilometreye yakın karayolunun yanında 1500 km. kadar demiryolu oluşturur. Adanın özellikle güneybatısındaki akarsular taşımacılık için uygundur ve bu bölgede yaklaşık 160 km. uzunluğunda bir taşıma sistemi hizmet vermektedir. Ekonomide turizm son yıllarda önemli gelir kaynağı olmaya başlamış, 1990'da 300.000'e ulaşmayan turist sayısı, 2005'te 550.000'e çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

M. A. M. Shukri, *Muslims of Sri Lanka*, Sri Lanka 1986; B. H. Farmer, "Recent Developments in Ceylon", *JRCAS*, LII/3-4 (1965), s. 238-248; L. M. Grobar - S. Gnanaselvam, "The Economic Ef-

fects of Sri Lankan Civil War", *Economic Development and Cultural Change*, XLI/2, Chicago 1993, s. 395-405; A. Wickramasinghe, "Antropogenik Factors and Forest Management in Sri Lanka", *Applied Geography*, XVII/2, Sevenoaks 1997, s. 87-110; P. M. S. Ashton v.dğr., "Restoration Pathways for Rain Forest in Southwest Sri Lanka: A Review of Concepts and Models", *Forest Ecology and Management*, CLIV/3, Netherlands 2001, s. 409-430; H. M. Knutsen, "Globalisation and the Garment Industry in Sri Lanka", *Journal of Contemporary Asia*, XXXIII/2, Routledge 2003, s. 225-250; A. Strathern, "Theoretical Approaches to Sri Lankan History and the Early Portuguese Period", *Modern Asian Studies*, XXXVIII/1, Cambridge 2004, s. 191-226; A. Gunatilaka, "Role of Basin-Wide Landslides in the Formation of Extensive Alluvial Gemstone Deposits in Sri Lanka", *Earth Surface Processes and Landforms*, XXII/12, Chichester 2007, s. 1863-1873; *Forest Resources of Sri Lanka-Country Report*, Rome 2001; T. W. Arnold, "Serendib", *IA*, X, 514-515; C. E. Bosworth, "Serendib", *EI²* (Ing.), IX, 39; Department of Census and Statistics (2007). *Statistical Abstract 2007*. Colombo, Sri Lanka. <Http://www.statistics.gov.lk/Abstract_2006/Copy%20of%20pages/Copy%20of%20index.htm>. 30.10.2007.

MERAL AVCI

II. TARİH

Müslümanlara ait ilk coğrafya eserlerinde Serendib adıyla anılan ve XIII. yüzyıldan itibaren Seylan olarak tanınan adada halkın çoğunluğunu oluşturan Kuzey Hindistan kökenli Hint-Ârî Sinhaller milâttan önce V. yüzyılda, Güney Hindistan kökenli Dravidî Tamiller ise milâttan önce III. yüzyılda buraya gelip yerleşmişler, mağaralarda oturan ve ağaç yapraklarıyla örtünen yerli Veddalar da uzun süre varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ada üzerinde Hint etkisi hâkim ise de zamanla dil, din ve kültür açısından farklı bir kimlik ortaya çıkmıştır.

İlk iskân izlerinin prehistorik dönemlere kadar gittiği Sri Lanka'nın esas tarihi, kuzeydeki Anuradhapura'da Sinhali Kralı Tissa'nın (m.ö. 250-210) güçlü bir devlet kurup Budizm'i yaymasıyla başlar. Bu krallık X. yüzyılın sonlarında Güney Hindistan'da hüküm süren Chola Hindu Tamil Kralığı tarafından yıkıldıysa da Sinhali prenslerinden Vijayabahu 1070'te adayı tekrar ele geçirerek Sinhali Devleti'ni ihya etti ve Polonnaruva'yı merkez yaptı. En güçlü ve müreffeh günlerini I. Parakramabahu döneminde (1153-1186) yaşayan Sinhaller, XIII. yüzyılda Güney Hindistan'dan gelen yeni Tamil göçleri neticesinde giderek eski güçlerini kaybetti ve adanın kuzeyindeki Jaffna yarımadasında kurulan Hindu Tamil Krallığı ile bütün Ortaçağ boyunca